

М. Яриш, Фр. Кубка, А. Запотоцки, Я. Дърда, В. Неф, Й. Рибак, Кайнар, К. Бибъл и др.

„Граждани на своята страна — словото като изповед“ „е най-пълноводният тематичен поток в съвременната чешка литература — пишат Ив. Павлов и В. Тодоров, — който обхваща проблематиката на междучовешките отношения, мита за детството и моралните проверки на времето, мотивите за завръщането в родиня край, любовта и природата като надежден морален капитал за човека, проблемите на снайфската адаптация и сложното узряване на чувството за отговорност пред социалистическото общество“. Всичко това е защитено от Я. Отчешак, М. Яриш, Б. Бржезовски, Б. Полах, Б. Храбал, И. Скала, В. Завада,

Л. Фоукс и др., а също е и една перспектива за развитието на чешката литература.

В изложението се цитират мнения на критици и учени от различни страни, правят се паралели с българската, полската и други европейски литератури. „История на чешката литература“ е снабдена с подробен библиографски бележки за анализираните автори, с хронологически таблици, отразяващи по-важните моменти в развитието на чешката литература. Професионализъм и научна ерудираност на създателите на „Историята“ правят учебника ценно и полезно издание, даващо цялостна картина на чешкия литературен живот.

Емилия Стаматова

VERMITTLUNG UND REZEPTION: BEITRÄGE ZU DEN GEISTESGESCHICHTLICHEN BERÜHRUNGEN IN DER AUFKLÄRUNGSZEIT. Bodo Fehlig (Hrsg.). Frankfurt a. M., 1987, 421 S.

Под това заглавие издателство „Петер Ланц“ публикува резултатите от работата на международен научен симпозиум, организиран от проф. Янош Гия със съдействието на Дойче Форшунгсгемайншафт през октомври 1983 г. в Райнхаузен край Гьотинген. Автори на статиите са слависти, унгаристи и германисти от различни страни, в това число от България. Техните научни търсения са обединени от несъмнено важна тема — европейското Просвещение и историята на неговото въздействие. Учените се стремят да обогатят познанието за формите на духовно общуване между народите от Средна и Югоизточна Европа, да обхванат многообразната и универсална рецепция на Просвещението и неговото значение за националните култури.

Върху обхванат материал от историята на няколко култури са засегнати аспекти на националното езиково и литературно развитие, контакти и въздействия в областта на литературната теория, методологически въпроси на международналните културни отношения. Конкретните приноси представляват интерес и за нашата наука, доколкото в сборника са разработени принципи въпроси на духовния обмен в една от значимите епохи на европейското развитие.

Голяма част от статиите са посветени на рецепцията на Немското просвещение като специфичен и същевременно универсален модел на идеи, които съединит славянски и неславянски културни общности усвояват и пречупват по своему. Така например Лайош Черти проследява дейността на едни от първите реформатори на унгарската литература (Бешени, Вершеги, Сабо), както и тази на Ференц Казинци като водач на унгарското движение за обновяване на езика и стила. В нея ученият открива продуктивните следи на някои немски литературни и езикови образци, възприети и преработени творчески съобразно националната специфика. Принос към проблематиката представлява също опитът на Хорст Турк да открие най-съществените теми в наследството на Йохан Готфрид Хердер, които са позволили то да се превърне в мощен посредник на просветителски

идеи. Като източници на въздействие се сочат три тематични комплекса, свързани с Хердеровото виждане за историята, за човека и за литературата и езика. Авторът изяснява по какъв начин Хердеровото мислене става пулсатор на просветителската идеология не само чрез онова, с което се явява нейно продължение, но и чрез онова, което го отличава и отдалечава от нея.

Косвено потвърждение на този извод е статията на Иван Цвъркал, който прави интересен съпоставителен анализ на Хердеровото въздействие върху словашката и върху унгарската литература. Той обръща внимание на факта, че рецепцията на немския мислител от славяните е проучена сравнително пълно, докато по-малко се знае за важната роля, която неговите трудове са играли за унгарската нация, и по-специално за разгръщането на нейното самосъзнание, литература и философия. Независимо от противоречивата оценка на Хердер за унгарците те са сумели да извлекат за себе си редица аспекти на неговата теория: еволюционизма и историзма, схващанията му за нацията и държавата, разбирането му за фолклора. Проследявайки обобщено етапите и конкретните форми на рецепцията в двете литератури, авторът открива редица аналогични моменти в характера и насоките на въздействие независимо от различните мотивации на възприятието. Ева Ружичкь се спира на разпространението на Хердер и Виланд в Унгария. Тя разглежда постиженията на изтъкнатия унгарски просветител Ференц Казинци, открил в творчеството на двамата опора и източник на импулси в борбата му за обновяване и усъвършенстване на националния литературно-книжовен език.

Друга страна от универсалния процес на разпространение на просветителското наследство се осветлява в статията на Ерих Фриз. Разглеждайки философията на Лайбниц като органична част от литературата на Просвещението, той се стреми да обоснове равностойния му принос в европейската мисъл през тази епоха. Авторът утвърждава, че философските съчинения на Лайбниц изпълняват най-характерните черти на епохата и на тога-

вашното научно-теоретическо мислене. До изводи за моделиращата роля на Просвещението стига също Ференц Колбах в съдържателната си статия „И. Х. Кампе и Унгария“. Авторът изтъква нарасналото в края на XVIII в. значение на немската литература в Унгария и се спира подробно на рецензията на известния просветител, педагог и писател. Кампе придобива широко разпространение и известност с преводите на най-известните си произведения, особено с романа „Робинзон младши“, който само през XVIII в. излиза в три превода и се оказва един от най-продуктивните образци за създаване на унгарските робинзонади. В просветителското творчество на Кампе са намерили плодотворен източник за развитието си не само детско-юношеската, но и педагогическата литература в Унгария през XVIII в.

В тематичния кръг от проблеми, засягащи връзката между Немското просвещение и съседните европейски култури, попада и изследването на Михайл Сайбей. Той разглежда аналогични моменти в историята на унгарското и немското теоретико-естетическо и критическо мислене през XVIII в. Поради закъсняващото спрямо Западна Европа развитие на унгарската литература (особено в областта на литературната теория) повечето научни съждения в този период са спорадични и заимствувани според автора от западноевропейската литературна мисъл. Това личи в съчиненията на Бешенек, Райниш, както и в подробно анализирания труд на Вершеги „Що е поезия и кой е истински поет“ (1793). Чрез сравняване на заимстваните идеи и автентичния им първообраз изследователят определя до каква степен те са пригодени към унгарските национални условия и литературни традиции.

Илия Конев си поставя за цел да изясни в теоретико-методологически план проблема за разпространението на културно-художествени ценности. Становището си по въпроса авторът е извел още в заглавието: „Разпространението като форма на съществуване на културите и отношенията помежду им“. Той изхожда от едно — по думите му — по-широко разбиране и определение на понятието, обосновавайки изводите си най-вече върху материал от културното развитие на балканските народи. Конев смята, че така ще може да се даде по-точен и задълбочен отговор на най-съществените въпроси на международното общуване и ще се преодолеят европоцентристките представи, грядещи се на опростено и естесно схващане за „даващи“ и само „приемащи“

култури. Като „закономерна и многогранна форма на съществуване на културите и техните отношения“ (с. 82) разпространението обхваща всички сфери на културата и стимулира по такъв начин творческите и контакти с другите култури.

Три от статите са посветени на контактологични и типологични особености на духовния обмен в страните от Средна и Източна Европа. Вниманието на Янош Гия е насочено към значението на Просвещението за развитието на езиковедството, за обръщането на тогавашната научна мисъл, включително към малко познати и далечни езици, чиито природа и произход тя се стреми да осмисли. Габриела Шуберт изтъква особената роля на Унгария в просветителските и еманципаторските движения на някои съседни народи. Въз основа на откритите унгарски заемки, свързани с понятия и обозначения в областта на обществения живот и проникнали в редица съседни езици (тези на словенци, кроати, сърби, словаци и др.), тя обосновава ключовата позиция, която Унгария заема в епохата на Просвещението между идеите и реформите на просветения абсолютизъм и включените в състава на унгарската монархия различни националности.

Р. Пращак се стреми да обхване типологията на просветителския процес в Бохемия и Унгария, който се разгръща в тясна връзка с идеологическите потребности на възникващото и разрасналото се национално-възродително движение.

Накрая нека споменем бегло и богатата документация, която Петер Йотвощ предлага в статията си „Библиотеката на един магнат от 1772 година“ и която хвърля допълнителна светлина върху културно-историческия живот в Австро-Унгария.

В прегледа не включихме, а и нямаше за цел да обхванем всички приноси на сборника към проблема за духовните връзки в епохата на Просвещението. Не можем обаче да не отбележим, че в цялост той внася ценни наблюдения върху тази епоха и дандира продуктивни за по-нататъшното ѝ изследване идеи. В това отношение е много сполучливо хрумването на съставителя Бодо Фелиг да публикува след всяка статия резюмета на разискваните въпроси. Така читателят добива несъмнено по-пълна и нюансирана представа не само за разнообразните, национално специфичните и универсалните прояви на Просвещението, но и за дискуссионните аспекти на научното им осветляване.

Йонка Найденова, Бисерка Рачева

Хроника

ШЕСТИ МЕЖДУНАРОДЕН КОНГРЕС ПО БАЛКАНИСТИКА — СОФИЯ '89

Шестият международен конгрес по балканистика, който се състоя в София от 30 август до 5 септември 1989 г., бе представителен интердис-

циплинарен научен форум. В конгреса участваха делегации от 32 страни, бяха изнесени над 600 доклада и научни съобщения, резултат от проуч-